

Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 80

Tallinn, Toompea ja videosild

Teisipäev, 20. mai 2025

Algus 14.00, lõpp 16.02

Juhatajad: Madis Timpson (esimees)

Protokollija: Selena Eenmaa (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Anti Haugas, Heljo Pikhof, Valdo Randpere, Stig Rästa, Varro Vooglaid

Komisjoni ametnikud: Raini Laide (nõunik-sekretariaadijuhataja)

Puudusid: Andre Hanimägi, Jaanus Karilaid, Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Priit Sibul ja Vilja Toomast

Kutsutud: siseminister Igor Taro, Politsei- ja Piirivalveameti peadirektor Egert Belitšev, Siseministeeriumi korrakaitse- ja süütoemenetluse osakonna juhataja Henry Timberg, Justiits- ja Digiministeeriumi avaliku õiguse talituse juhataja Illimar Pärnamägi, sama talituse nõunik Mari Käbi ning andmekaitsetalituse nõunik Kristel Niidas (1. päevakorrapunkt); kollektiivse pöördumise algatajate esindajad Mart Kalvet ja Margus Lõvi, Justiits- ja Digiministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna nõunik Krister Tüllinen, Riigiprokurör Raigo Aas, Siseministeeriumi nõunik Ain Peil, Põhja prefektuuri narko- ja organiseeritud kuritegude talituse juht Rait Pikaro, Sotsiaalministeeriumi rahvatervise osakonna nõunik Kristiin Mikko, Tervise Arengu Instituudi Tervise ja heaolu edendamise keskuse juht Aljona Kurbatova (2. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Siseministeeriumi ning Politsei- ja Piirivalveameti edasine tegevus numbrituvastuskaamerate kasutamise õigusliku regulatsiooni kohta arutelu
2. Kollektiivne pöördumine "Petitsioon uimastitarvitamise eest määratavate karistuste leevendamiseks" arutelu
3. Info ja muud küsimused

1. Siseministeeriumi ning Politsei- ja Piirivalveameti edasine tegevus numbrituvastuskaamerate kasutamise õigusliku regulatsiooni kohta arutelu

Madis Timpson sõnas, et teema on komisjoni päevakorras tulenevalt 13. mail toimunud põhiseaduskomisjoni ja õiguskomisjoni ühise avaliku istungi aruteludest. Eelmise nädala istungilt jäi kõlama, et korrakaitseaduse (KorS) muutmise väljatöötamiskavatsus (VTK) saab valmis alles käesoleva aasta lõpuks. Komisjon leiab aga, et teemaga tuleks edasi tegeleda juba praegu, kuna tegemist on ühiskondlikult tundliku murekohaga. Esimees andis esmalt Siseministeeriumi edasiste plaanide tutvustamiseks sõna siseminister Igor Tarole.

Igor Taro väljendas esmalt kahetsust, et tal ei olnud võimalik eelmisel nädalal toimunud

ühisel istungil osaleda, kuna viibis Soomes olulisel välisvisiidil. Vaadates istungi salvestust kohe pärast Eestisse naasmist, tegi ta otsuse peatada numbrituvastuskaamerate kasutamine, kuni täpsemate õiguslike aluste loomiseni.

Minister märkis, et istungi aruteludest oli tajutav, et suurem osa komisjonide liikmeid ei pidanud tegelikult numbrituvastuskaamerate kasutamise peatamist hädavajalikuks, vaid pidasid oluliseks sellise instrumendi säilitamist Politsei- ja Piirivalveametile (PPA) raskete kuritegude lahendamiseks. Tema otsust kaamerate kasutamine katkestada mõjutasid Andmekaitse Inspeksiooni (AKI) ja Õiguskantsleri Kantselei esindaja seisukohad ning mitmed tõstatatud murekohad. Oli selge, et kui katkestamise otsust ei tehtaks ja jätkataks Justiits- ja Digiministeeriumi (JDM) esialgse plaaniga jõuda VTK raames eelnõuga valmis käesoleva aasta lõpuks, oleks PPA pidanud kogu selle perioodi jooksul oma tegevust kaitsma. See õiguslik debatt on ministri hinnangul õigem tuua parlamendi tasandile.

I. Taro sõnas, et kuna komisjoni istungil peeti valdavalt kaamerate kasutamist PPA tööriistana nende töö efektiivsuse huvides siiski tähtsaks, tuleks nüüd eeskätt luua selleks korrektne õigusraamistik. Selle õigusliku regulatsiooni korrastamiseks ja mõistlikus tempos edasi liikumiseks on vaja ka seadusandja suunist, mis vormis ja millises ajakavas edasi liikuda. Minister sõnas, et eelkõige soovib ministeerium saada tänase istungi käigus vastust järgnevatele küsimustele: kes peaks eelnõu algatama ehk kas Vabariigi Valitsus või Riigikogu ise; kas seda probleemkohta tuleks lahendada ühe või kahe eelnõu raames, arvestades vajadust muuta kahte erinevat seadust; milline oleks tulevase juhtivkomisjoni soov tähtaja osas ehk millal peaks eelnõu jõudma Riigikogu menetlusse.

Henry Timberg tegi ettekande, tutvustades lähemalt, milliseid õigusmuudatusi tuleks numbrituvastuskaamerate kasutamisega seotud probleemi lahendamiseks teha, sh POLIS põhimääruses ja KorS-is ning milline võiks olla menetlemise tegevuskava (*Lisa 1*).

Anti Haugas sõnas, et tema seisukohalt ei ole kaamerate kasutamise peatamine mõistlik. Ta tõi esile, et umbes 10 aastat tagasi juhtus Võrus intsident, kus üks noormees kadus ja hiljem erinevad huvigrupid kohtusid politseiga. Oli palju pahameelt, et miks on politseil nii vähe kaameraid ja miks salvestusi ei olnud piisavalt ega laiema ulatusega, et tuvastada liikumissuundi. Terve linn nõudis justkui rohkem kaameraid, kuna ei mõistetud, kuidas üks inimene sai nii ära kaduda. Politsei selgitas sel ajal, et see nõuaks lisaks investeeringuid, serveriruumi jne.

A. Haugas sõnas, et tema hinnangul ei ole KorS §-is 34 sisalduv õiguslik alus praegu kuidagi seadusega vastuolus, et tuleks kaamerate kasutamine lõpetada. On mõistetak, et on erinevaid hinnanguid ning ka kohus ei ole selle õiguslikkuse küsimuse osas lahendeid teinud. Ta uuris, kas on võimalik selline risk, et praegu käimas olevad kohtuasjad võivad takerduda, kuna andmeid koguti kaameratega nüüd justkui ebaseaduslikult. Näiteks, kas on siiski võimalik neid andmeid kasutada raskete isikuvastaste kuritegude puhul, kus just kaamera andmete kaudu on kuritegu see tuvastatud.

Igor Taro selgitas, et kaamerate kasutamise peatamise otsuses ei olnud märget selle kohta, et tegu oleks olnud justkui seadusevastaselt, ilma õigusliku aluseta kogutud andmetega. Otsus tehti tulenevalt vajadusest seda õiguslikku raamistikku täpsustada. Minister sõnas, et ühtlasi ei olnud soovi panna PPA olukorda, kus nad satuvad tugeva surve alla, tulenevalt kõlanud ekspertide ja ühiskonna seisukohtadest. Arvestades, et need seisukohad oleksid leidnud laialdast kajastust ja analüüsi ka meedias, mis oleks omakorda suurendanud survet PPA-le.

I. Taro rõhutas, et hindas seda olukorda põhjalikult ning möönab, et see võib kaasa tuua lühiajalisi probleeme, kuid pikaajalises plaanis aitab see katkestamise otsus olukorda parandada ning loodetavasti kiirendab regulatsiooni korrastamise protsessi.

Valdo Randpere sõnas, et tema on seisukohal, et minimalistlik kaamerate kasutamine on sobilik, kuid põhimõte peaks olema see, et kui neid kaameraid kasutatakse, siis tehakse seda sihipäraselt, väga selgelt defineeritud eesmärgil ja õiguspäraselt. Tema hinnangul ei olnud

praegusel juhul need kriteeriumid täidetud, kuna selline lausuline pildistamine igaks juhuks, kui keegi juhtub tegema midagi seadusvastast, ei ole õige suund ega ühiskond, mille poole peaks püüdlema.

V. Randpere rõhutas, et seetõttu tuleb nüüd põhjalikult arutada seda, mida üldse hakatakse pildistama ja salvestama, kui see on vajalik ning kuidas neid andmeid säilitatakse. See tõstatab omakorda küsimuse, mis kõlas ta ühisel avalikul istungil, et kas kõigil inimestel, kes on pildile jäänud, on seeläbi ka õigus enda kohta käivaid andmeid välja nõuda. Selline koormus ei ole mõeldav, arvestades, kui palju pilte need kaamerad ühes kuus teevad.

V. Randpere küsis, kuidas on need samad küsimused lahendatud nt Soomes, Lätis ja Rootsis.

Igor Taro vastas, et numbrituvastuskaamerad on rahvusvaheliselt väga laialdaselt kasutatud ja mitmel pool ka laialdasemalt kui Eestis. Regulatsiooni osas saab täpsemalt vastata PPA esindaja.

Egert Belitšev lisas, et Eesti naaberriigid valdavalt kasutavad numbrituvastuskaameraid. Õiguslikud regulatsioonid on mõnedes riikides täpsemad, teistes üldisemad. Näiteks Taani, kes on privaatsuse osas olnud üks esiriike, kasutab numbrituvastuskaameraid koos tehisintellektiga, mis analüüsib süsteemis kaamerapilte ja annab vasteid kuriteo piirkondades liikunud sõidukitest. Tuleb märkida, et Eestis selles osas kehtestatud KorS regulatsioon, sh § 34, oli seletuskirja alusel seaduse vastuvõtmisel jäetud tahtlikult mõnevõrra üldsõnaliseks, et mitte seda regulatsiooni n-ö kinni kirjutada tuleviku kasutusvõimaluste osas. Seejuures on seletuskirjas märgitud, et kaamerate kasutusvõimalus võib olla tulevikus rohkem, kui seaduse vastuvõtmisel seadusandja ette näeb. Tuleb nõustuda, et kui täna on vajadus õiguslikku alust täpsustada, siis tuleb seda ka teha.

E. Belitšev sõnas, et PPA jaoks on oluline, et õigusmuudatusi menetletaks selles küsimuses võimalikult kiiresti. Seega, kui tervikeelnõu menetlemine osutub liiga keeruliseks, võiks kaaluda numbrituvastuse regulatsiooni osa eraldi menetlemist.

Seda eeskätt seetõttu, kuna ainuüksi selle nädala jooksul, mil numbrituvastuskaamerate kasutamine on katkestatud, on esinenud mitmeid juhtumeid, kus see süsteem oleks aidanud PPA-l oluliselt kiiremini tulemusteni jõuda. Näiteks saadi Leedu kolleegidelt teade, et Eesti suunas on liikumas narkokurjategijad, kes toovad siia sünteetilist ALFA-PVP-d. Kurjategijate liikumise kohta ei olnud võimalik süsteemis otsinguid teha, kuna kaamerasüsteem ei olnud enam töös. Sõiduk peeti kinni juhuslikult ning kilo sünteetilisi narkootikume saadi kätte, kuid puudub ülevaade sellest, kas osa sellest oli juba enne laiali jagatud. Teise näite saab tuua juhtumist, kus pereliikmed andsid teada, et inimene on enesetapumõtetega kodunt lahkunud. Õnneks ei lõppenud juhtum nii, kuid PPA-l puudus võimalus leida tõhusalt inimese liikumissuund ning sellela läks palju ressursi hoopis erinevate tutvavatega kontakteerumiseks, et saada üldse uurimiseks vajalik suund. Kolmas juhtum oli seotud juveelipoega Tallinnas, kus täheldati isikuid, kes tundusid poodi kaardistavat. Samal ajal on teada, et sarnane juhtum leidis juba paar nädalat tagasi aset Lätis, kus juveelipoes pandi toime vargus.

E. Belitšev sõnas eelnevast lähtuvalt, et PPA jaoks on kriitiline, et see süsteem saaks jälle toimida. Arvestades, et teistes riikides need süsteemid toimivad ning praegu tugineb Eesti suuresti teiste riikide allikatele ja andmetele selleks, et ise saada vajalikke juhtlõngasid ning teiste riikide jaoks on Eesti seega justkui lünk kurjategijate liikumiste jälgimisel.

Valdo Randpere küsis, kas ka piiripunktide kaamerad pandi kinni.

Egert Belitšev vastas, et piiripunktide kaamerad ei ole PPA, vaid Maksu- ja Tolliameti omad. Ta märkis lisaks, et piiripealsed kaamerad ei anna kurjategijate edasise liikumise jälgimiseks piisavat informatsiooni.

Varro Vooglaid sõnas, et tal on mitmeid tähelepanekuid. Ta märkis Siseministeeriumi poolses ettekandes toodud võimaliku menetlemise tegevuskava osas, et ei näe erilist mõtet

edastada neid ettepanekuid 13. juuniks, kuna Riigikogu ei jõua neid enam selle istungijärgu ajal menetleda. Seega, kui ka ministeeriumi enda sõnul oleks kvaliteedi tagamiseks vaja saada võimalikult rohkem aega eelnõu väljatöötamiseks, tundubki mõistlik kvaliteedi nimel võtta rohkem aega ettevalmistusteks. Samuti on tema hinnangul parlamendi vaatest igatahes kohasem menetleda seda küsimust ühe eelnõuga, mitte kahe eraldi eelnõuga. Eeskätt selleks, et vältida ressursi raiskamist, arvestades, kui suur protsess on juba ühe eelnõu komisjonis menetlemine.

V. Vooglaid rõhutas, et tema seisukohalt ei tohiks üldse sel viisil kiirustada selle õigusliku vormistamise küsimusega, kui on jätkuvalt õhus põhimõtteline probleem. Olukord, kus selline kaamerate süsteem on vaikselt, avalikkuse eest varjatult ja ilma õigusliku aluseta üles ehitatud, on äärmiselt pettumust valmistav. Ei ole antud ühtegi selgitust ega vastavat, miks seda nii tehti ning miks asjad niimoodi käivad. On küsitav, miks ei alanud asjad hoopis sellest, et PPA oleks esitanud omapoolseid põhjendusi ja argumente sellise süsteemi vajalikkuse osas, tuues seose toimepandud kuritegudega, mida süsteem aitaks lahendada ning sel juhul oleks olnud võimalik kaaluda vastuargumente ja langetada parlamendi tasemel otsus sellise süsteemi kehtestamise osas. Praegu on see toimunud vastupidiselt ning selline suund ühiskonnas ei ole üldse iseenesestmõistetav.

V. Vooglaid tõi esile, et päev enne ministriks määramist, käis siseminister alles kandidaadina õiguskomisjonis nn pseudokuulamisel, arvestades, et ka ministri enda sõnul ei olnud ta veel jõudnud ennast täielikult ministeeriumis asjadega kurssi viia. Ta küsis siis ministrilt kuulduse kohta, et ministeeriumil on plaan töötada välja üle-eestiline näo- ja numbrituvastusega valvekaamerate võrgustik. Minister vastas siis, et taolist plaani temale teadaolevalt ei ole ning tema seda ei toetaks. V. Vooglaid märkis, et kuna nüüd on selgunud, et selline võrgustik on vähemalt numbrituvastuse osas juba üles ehitatud, siis kui siseministri poliitilised seisukohad ja maailmavaatelised hoiakud ei ole vahepeal muutunud, peaks minister endiselt olema sellel positsioonil, et ei toeta Eestis sellise süsteemi kasutamist. See osutus näitab jällegi seda, et selle küsimuse vormistamisega ei tohiks sel viisil kiirustada, justkui see oleks juba eeldus, et süsteemi on igal juhul vaja.

V. Vooglaid sõnas, et selline süsteem riivab tõsiselt inimeste privaatsuspõhiõigust ning kuna see on üles ehitatud avalikkuse eest varjatuna ja ilma kohase õigusliku aluseta, tekib küsimus, kuidas saab praegu olla kindel selles, et ka teisi selliseid massiivseid jälgimissüsteeme ei ole juba üles ehitatud või ei tehta seda ka tulevikus samamoodi avalikkuse eest varjatuna. Sellega seoses küsis ta ka sel teemal toimunud ühisel avalikul istungil PPA esindajalt, kas Eestis on juba kasutusel ka näotuvastuskaamerate võrgustik. PPA esindaja vastas, et sellist kaamerate võrgustikku ei ole. V. Vooglaid märkis, et tema on jällegi mitmest allikast kuulnud, et tegelikult on küll. Siit tekib omaette küsimus, kas tegemist on hoopis semantikaga, et spetsiaalseid kaameraid näotuvastusfunktsiooniga küll tõesti paigaldatud ei ole, kuid samas on võimalik tavakaamerate kaudu kogutud informatsiooni siiski töödelda vastava tarkvaraga, mis kätkeb näotuvastusfunktsiooni. Ta palus eelnevast lähtuvalt PPA esindajalt selget vastust, kas politsei kasutuses ei ole ühtegi näotuvastusfunktsiooniga süsteemi, mis võimaldab ka nt tavaliste valvekaamerate teatud andmebaasi vastu tuvastada konkreetseid inimesi nii linnaruumis kui väljaspool.

Igor Taro selgitas võimaliku menetlemise tegevuskava ja protsessi kiiruse osas, et ministeeriumi peamine eesmärk siia tulles on saada seadusandjalt juhiseid. Täitevvõim tegutseb seejärel vastavalt seadusandja juhistele, sh tähtaegade ja eelnõude arvu osas.

I. Taro sõnas, et ei käsitlenud alles siseministri kandidaadina õiguskomisjonis käimist kuidagi pseudokuulamisena. Mis puudutab tema seisukohta, tuleb märkida, et toona oli jutuks hoopis teine teema ehk erinevatest strateegilistest dokumentidest välja võetud laused näo- ja numbrituvastusvõrgustiku loomise kohta ja nende põhjal tehtud umbmäärased järeldused ministeeriumi plaanide osas ning kas minister põhimõtteliselt toetab selliste järelduste kujul üleriigilist näotuvastust ja nn jälgimisühiskonna kehtestamist. Komisjonide protokollide

sõnastus ei ole stenogramm, seega pole mõtet üksikute sõnade üle vaielda. Minister märkis veel, et need paralleelid ei ole siin asjakohased, kuna ühel juhul oli tegu ennetava iseloomuga süsteemi ideega, kus oli mängus ka tehisintellekt ning see oleks oluliselt teistsugusem süsteem kui see, mis tegelikult nüüd PPA kasutuses oli.

Minister selgitas veel, et süsteemi puhul ei oma tegelikult tähtsust see, mitu pilti tehakse päevas, vaid põhiõiguste riive ulatuse vaatest on tähtis see, kuidas neid pilte kasutatakse ehk kes pilte vaatab ja mis põhjusel. Sellise süsteemi puhul ei saa seega rääkida jälgimisühiskonnast, kui valdav osa nendest 20 miljonist tehtud pildist kustub ära, ilma, et keegi neid vaataks ning arvestades, et iga üks neid vaadata ei saa.

Varro Vooglaid küsis, kas põhiõiguste riive siis sellisel juhul justkui puudub, kui näiteks paigaldada ministri kabinetti kaamera, et salvestada salaja seal toimuvat, kuid salvestisi ei vaadata.

Igor Taro vastas, et see on justkui Schrödingeri kassi küsimus, kas asja mitte nägemisel on see olemas või mitte.

Egert Belitšev selgitas PPA poolt, et kogu süsteemi tervikuna ülevaatomiseks on tehtud selles osas majasiseselt teenistuslik kontroll. Kontrolli raames on tuvastatud teatud puudujääke, mille parandamiseks tehakse ka vastavad ettepanekud õigusloomesse. Näiteks, et täpsustada avalikus ruumis olevate kaamerate märgistamise nõudeid. Selle raames on PPA vaadanud kõik kaamerad üle ja tuvastanud kohad, kus sildid on nt paigutatud liiga kaugele. Täna seadus ei sätesta otse, kus märgistused peavad olema, kuid eesmärk on need sildid viia lähemale ja konkreetse kaamera juurde. See vajab ka seaduses täpsemalt reguleerimist.

Samuti on PPA vaadanud üle andmete logimise ja säilitamise ning kontrollmehhanismid. Siinkohal tuvastati, et numbrituvastuse logimine toimib väga hästi. Lisaks tavapärasele majasisesele teenistuslikule kontrollile on üksikasjalikult vaadatud üle ka kahe kuu raames tehtud päringud ning tuvastatud, et rikkumisi põhjendamatute päringute näol ei esinenud. Samas leiti, et süsteemis tuleks veel andmeväljasid täiendada, et suurendada õiguskindlust andmete logimise süsteemi osas ning tõhustada sisekontrolli läbi pisteliste ja detailsete järelkontrollide kõikide logide osas. Sellest raportist saab soovi korral anda ülevaate ka õiguskomisjonile.

E. Belitšev rõhutas, et PPA-l puuduvad sellised kaamerasüsteemid, mille abil oleks võimalik avalikus ruumis konkreetsete isikute liikumist jälgida ja tuvastada. Sellist süsteemi katsetati ainult Eesti Euroopa Liidu Nõukogu eesistumise ajal ning piiratud ruumis president Zelenskõi Eesti visiidi ajal. Avaliku ruumi kaamerate jälgimine toimub täna käsitsi ja sellist süsteemi ei ole, mis lubaks kaamerapildi järgi konkreetse isiku asukohta tuvastada.

Varro Vooglaid märkis, et see ka ühisel avalikul istungil PPA esindaja poolt kirjeldatud süsteem, mida Eesti Euroopa Liidu Nõukogu eesistumise ajal katsetati, näitab, et sellised näotuvastusfunktsiooniga süsteemid on siiski juba olnud eelnevalt Eestis kasutusel, nt bussijaamas.

Egert Belitšev selgitas, et see oli spetsiaalne eesistumise raames soetatud tarkvara, eesistumise raames soetatud kaameratele. Need võimaldasid videosalvestusest leida konkreetsete piltide järgi vastavaid kaamerapilte, mitte konkreetse isiku nime järgi otsinguid teha. Tegemist oli loetud arvu tagaotsitavate isikute piltidega, mille vastu kaamerapilte võrreldi. Nagu ka eelnevalt öeldud, tol ajal ühtegi vastet ei saadud ning avaliku ruumi kaamerapilt ei olnud tolleaegse tehnoloogia tõttu piisav, et üksühele inimesi kuidagi tuvastada. Täna, pärast eesistumist, enam sellist süsteemi kasutusel ei ole ning avaliku ruumi kaameratesse ei ole PPA-l praegu võimalik selliselt andmeid lisada, et kuidagi nime sisendi alusel leida konkreetsete isikute asukohtasid.

E. Belitšev tõi veel esile V. Randpere eelneva osutuse, et kui kõikidel inimestel, kes on pildile

jäänud, on seeläbi ka õigus enda kohta käivaid andmeid välja nõuda, ei ole sellest tulenev koormus mõeldav, arvestades, kui palju pilte need kaamerad ühes kuus teevad ning sõnas, et see on pigem seadusandja tahte küsimus. Tema hinnangul on sel juhul põhiõiguste ja privaatsuse riive suurem, kuna siis tuleb isiku päringutele vastamiseks PPA-l edaspidi tuvastada sõiduki omanik ja ka seda teavet süsteemis säilitada. Arvestades, et täna jäävad numbrimärgid PPA süsteemi ilma isikuandmeteta ning kustuvad sealt samuti ilma isikustamata.

Heljo Pikhof kommenteeris, et kui vaadata, kus ühiskonnas kaamerateaga salvestamine toimub - kauplustes, bensiinjaamades, treeningsaalides jne, siis toimub näotuvastus kui selline hoopis mujal. Ta märkis sellest lähtuvalt, et isiklikult teda ei häiri, kui tema auto numbrimärk on kuskil pildistatud, kuna see ei ole seotud tema näoga. Seega ei näe ta siinkohal suurt põhiõiguste riivet.

H. Pikhof sõnas seoses kohase õigusliku aluse puudumisega, et tema ettepanek on täita see lünk nii kiiresti kui võimalik ning selleks võiks vastava eelnõu algatada komisjon ise, et menetluse protsess toimuks kiiremini. Eeskätt leiab ta, et see ei ole mõistlik, kui PPA satub kaamerate süsteemi peatamise tõttu kuritegude lahendamise osas surve alla ning tema hinnangul kaalub tõhus kuritegude avastamine üles sõidukite numbrimärgi tuvastamise riive.

Anti Haugas kommenteeris, et tema hinnangul ei tohiks oma riigi suhtes usaldamatust külvata. See on meie enda riik ning politseil on Eesti ühiskonnas suur usaldus. Kõik politsei tegevused on suunatud meie põhiseaduslike õiguste kaitsmiseks. Eelnevast lähtuvalt ei näe ka tema isiklikult seda, et tegemist oleks seaduse riivega ning leiab, et seni, kuni kohus ei ole otsustanud, et see tegevus on seadusevastane, ei peaks kaamerate kasutamist piirama. Kui selle süsteemi uuesti kasutamiseks on vaja teha seadusandja otsuseid, siis on tema valmis kasvõi istungijärgu vahelisel ajal suvel parlamendis tööd tegema, et vältida olukorda, kus PPA-l jäävad kuriteod lahendamata ning sügisel tuleb ilmsiks, et enda mugavusest on see otsus põhjustanud probleeme.

A. Haugas märkis lisaks, et kui politsei pildistab avalikus ruumis liikuvat vara, ei ole tema hinnangul isikul alust nõuda väljavõtteid selle kohta, kus tema vara viibis. Arvestades, et tegu on avaliku ruumiga ning sealsamas võis olla kehtes.

Igor Taro sõnas, et kuna eelkõnelejad tõstatasid taas kaamerate süsteemi peatamise küsimuse, siis selgitab ta seda veel täpsemalt. Minister tõi esile, et suhtles peale 13. mail toimunud avaliku ühise istungi arutelu ka väljaspool õiguskantsleri endaga. Õiguskantsler juhtis tema tähelepanu asjaolule, et ühiskond võib mõnikord sõltuvalt asjaoludest või ühiskondlikust foonist olla liiga kergekäeliselt valmis loobuma teatud põhiõigustest. Seetõttu tuleb seadusandjal ja täitevvõimul läheneda nendele küsimustele ettevaatlikumalt. Antud juhul oli tema tehtud otsuse näol see ettevaatusprintsip oluline ka just seetõttu, et vältida politseile antud usalduse kuritarvitamist. Kui kaamerate süsteemi kasutamise oleks samal moel jätkunud, esitatakse jätkuvalt küsimusi PPA suunas ning see oleks nende usaldust ühiskonnas rohkem n-ö sõõnud kui see, et see probleemkoht tehakse õiguslikult korda. I. Taro märkis, et nagu eelkõneleja väljendas, on see küsimus praegu Riigikogu kätes. Valitsus teeb oma parima vastavalt seadusandja juhiste ja määratud tempole. Kui Riigikogu näeb ette selleks täiendavate istungite vajaduse, siis on ministeerium samuti valmis pingutama.

Madis Timpson sõnas, et kuna teema on oluline ja praegu akuutne, siis ei ole tema hinnangul ruumi selle käsitlemist edasi lükata. Tema seisukohalt võiks numbrituvastuse küsimuse eraldi reguleerida, ühe eelnõuna. M. Timpson märkis, et õiguskomisjon on tõenäoliselt nõus kiirema menetluse huvides seda eelnõu ka ise algatama, kuid tuleb arvestada sellega, et Riigikogu istungjärk on lõppemas. Kui ministeeriumi poolt pakutud menetlemise tegevuskava kohaselt oleks võimalik ettepanekud komisjonile esitada 13. juuniks, siis ei jõuaks Riigikogu neid menetleda. Tuleks kaaluda võimalust esitada ettepanekud juba 2. juuniks, arvestades, et

teemaga on juba piisavalt pikalt olnud aega tegeleda. Sel juhul jõuaks need vajalikud muudatused teha enne Riigikogu istungjärgu lõppu.

Varro Vooglaid kommenteeris, et ei saa nõustuda selle ministri positsiooniga, et õigusliku alusega justkui ei ole sellist probleemi, mida saaks nimetada õigusliku aluse puudumiseks ja kaamerate kasutamise peatamine toimus lihtsalt ettevaatusabinõuna, et vältida PPA-le kriitika sattumist. Sellisel juhul, kui põhimõtteliselt oleks olemas õiguslik alus, isegi kui seda tuleks parandada ja täpsustada, ei oleks alust süsteemi kasutamist peatada. Arvestades, et kuritegevuse vastu võitlemine on legitiimne eesmärk ja on arusaadav, miks PPA on selles osas murelik. Süsteemi kasutamise peatamine oleks seega mõistlik siis, kui puudubki õiguslik alus, sest riigivõimu ei tohi teostada ilma seadusliku aluseta.

V. Vooglaid kommenteeris veel eelkõnenenud kolleegide viidete osas, justkui ei oleks siinkohal põhjust olla isiklikult häiritud enda sõiduki numbrimärgi pildistamise osas, et siin tõusetub pigem laiem küsimus, kas me ühiskonnana hindame privaatsust kui olulist ühiskondlikku hüve või mitte. Samast mõttekäigust lähtudes võiks edasi justkui nõustuda ka näotuvastuskaamerate kasutamise, mis aitaks kuritegevusega veel tõhusamalt võidelda või lõpuks jõuda küsimuseni, miks mitte inimesi ka nt kiibistada, et oleks veel täpsemalt teada, kus konkreetne isik viibib. Selliseid asju ei saaks õigustada sellega, et see oleks probleem justkui ainult nendele inimestele, kes päriselt ka kuritegusid toime panevad ja seeläbi karistatud saavad.

Põhiseaduse dogmaatikast rääkides on sellise süsteemi puhul igal juhul tegemist riivega. Tuleb silmas pidada, et põhiseaduslike õiguste riive ja nende rikkumine on kaks erinevat asja. Riive on antud juhul niikuinii olemas, kuna sekkutakse inimeste privaatsuspõhiõigusesse. Küsimus on hoopis selles, kas see sekkumine on kooskõlas põhiseadusega või mitte ning sellest sõltub, kas tegemist on rikkumisega või mitte.

V. Vooglaid küsis PPA esindajalt, millistel juhtudel on siamaani üldse peetud õigustatuks selle süsteemi kasutamist. Näiteks, kui esmane tasand oleks raskete isiku- ja varavastaste kuritegude avastamine ja menetlemine, siis kui liikuda allapoole, kus on see piir, milliste asjade menetlemiseks oleks veel õigustatud süsteemi kasutamine. Kas näiteks oleks õigustatud süsteemi kaudu väärtegusid menetleda kuni sinnamaani, et kontrollitakse seeläbi sõidukite tehnilise ülevaatuse või liikluskindlustuse olemasolu või on siiski PPA-l sisekorras sätestatud teatud piir, mis määrab ära, millises ulatuses päringud on sekkumise poolest aktsepteeritavad.

Egert Belitšev vastas, et seda on PPA oma memodes välja toonud, et süütegude menetlemisel võib esineda ka üksikuid väärtegusid, kuna väärtegade ja kuritegude piirid võivad menetluse alustamise hetkel olla hägused ning võib näiteks juhtuda, et menetlemise käigus osutub algne kuritegu hoopis väärteoks.

E. Belitšev sõnas, et selleks, et näiteks kontrollida inimese sõiduki liikluskindlustuse olemasolu, ei pea minema numbrituvastuse süsteemi. Ta rõhutas, et selle süsteemi järgi ei ole selliseid asju kunagi menetletud ning see ei ole kuidagi piisav tõend. PPA ei ole kuidagi süstemaatiliselt võrrelnud numbrituvastuskaamerate andmeid ehk numbrimärke teiste süsteemidega või andmekogudega. Nagu eelnevalt rõhutatud, neid andmeid ei isikustata ning PPA jaoks on see tööriist ohu ennetamiseks ja tõrjumiseks ning süütegude tõhusamaks menetlemiseks. Majasisese teenistusliku kontrolli raames on PPA süsteemselt läbi vaadanud teatud perioodide jooksul tehtud päringud ja fikseerinud, millise süüteo uurimise või toiminguga jaoks on need tehtud. Valdav osa sellest tööst keskendub just raskete peitkuritegude avastamisele.

Varro Vooglaid sõnas, et kui ta varasemalt viitas sellel teemal maailmavaatelise debati vajadusele, siis näeb ka siin ta selleks tegelikku vajadust. Kui hakata juba esimesel võimalusel ette valmistama neid seadusemuudatusi, siis jääb see debatt jälle pidamata. Ta märkis, et kui üldiselt aktsepteerida sellise kaamerasüsteemi kasutamine Eestis, siis on põhjendatud

küsimus, kui keeruline on edaspidi luua ka väike nn programmijupp, mis seoks selle süsteemi andmed teiste andmebaasidega. Näiteks, kas poleks võimalik siduda see süsteem just sellise andmebaasiga, mis sisaldab infot sõiduki tehnilise ülevaatuses või liikluskindlustuse olemasolu kohta. Arvestades, et need kaamerad võimaldavad numbrimärke salvestada nii, nagu kiirukaamerad ehk kui need numbrituvastuskaamerate süsteemi andmed siduda teiste andmebaasidega ja teistest andmebaasidest ilmneb, et selle numbrimärgiga sõidukil puudub liikluskindlustus või tehniline ülevaatus, võiks sel juhul tulevikus justkui automaatselt trahve määrata, sest numbrimärk on juba tuvastatud.

V. Vooglaid märkis, et kui põhimõtteliselt on sellise kaamerasüsteemi kasutamine Eestis juba aktsepteeritud, siis tõenäoliselt ei nähtaks enam põhjust, miks ei peaks seda süsteemi ka teiste andmebaasidega seotult eelkirjeldatud viisil kasutama. Eelnevalt lähtuvalt on tema hinnangul sel teemal veel mitmeid küsimusi, mis vajaksid veel põhjalikku arutelu ja läbi kaalumist, kuna vastasel juhul tegeletakse nende oluliste küsimustega alles tagantjärele.

Igor Taro sõnas esmalt, et ei ole väitnud, et sel teemal ei esine probleeme ning ministeerium on teematõstatuse algusest peale nõustunud, et õiguslik alus vajab parandamist. See, kas õiguslik alus justkui üldse puudus, on endiselt pigem vaidlusküsimus, mille kohta seisukohad erinevad.

I. Taro märkis võimaliku menetluse tegevuskava osas, et varasema kogemuse põhjal Riigikogus tundub, et isegi kui tulla ettepanekutega juba 2. juunil, ei jõuaks sellist eelnõu siiski menetleda. Eeskätt on oluline, et see eelnõu, mis Riigikokku jõuab, oleks vähemalt rahuldava kvaliteediga, misjärel saaks selle parlamendi menetluse käigus juba väga heaks teha. Seetõttu tundub ministeeriumile 13. juuni mõistlik piir, arvestades ametnike ja ekspertide vajadust omavahel suhelda. Sel juhul oleks komisjonil võimalik teha nt 16. juunil otsus algatamise kohta ja esitada eelnõu Riigikogu juhatusele menetlusse võtmiseks. Seejärel on juba Riigikogu juhatusel alus arutada, kui kiiret menetlust see eelnõu eeldab. Eelnõu kolme lugemise läbiviimine paari nädala jooksul ei ole tõenäoliselt realistlik, kuid praegu on vajalik vähemalt minimaalses mahus arutelu ning kui eelnõu jõuab enne istungjärku lõppu menetlusse, on see siiski märkimisväärne edasimineku võrreldes esialgse plaaniga jõuda ettepanekuteni käesoleva aasta lõpuks.

Heljo Pikhof kommenteeris, et tema ei näe põhjust menetluse protsessiga venitada. Ta nõustub igati, et inimeste põhiõigusi tuleb kaitsta, kuid alati on seejuures oluline kaaluda, kas põhiõigusi riivav meede aitab kaasa nt raskete süütegude avastamisele.

H. Pikhof märkis sellest lähtuvalt, et on üllatav, et sel teemal ei tooda rohkem esile seda, et ka nt bensiinijaamades ja kauplustes salvestatakse kaameratega inimesi ja kasutatakse numbri- ja näotuvastust. Tema hinnangul on see palju häirivam riive inimestele, kes käivad kauplustes ja bensiinijaamades ilma ühegi kavatsuseta vargusi või teisi süütegusid toime panna, kui see, et inimese numbrimärk jääb kaamerasüsteemi, mis aitab peamise eesmärgina kuritegusid avastada. Kui ühiskonnas inimestele paremini selgitada, milliseid kuritegusid on tänu numbrituvastuskaameratele avastatud ning kuidas antud juhul näotuvastust üldse ei kasutata, siis oleks ühiskond selles osas tõenäoliselt palju mõistvam. Ühtlasi tuleb märkida, et tema pole tegelikult üldse kuulnud massilist vastuseisu numbrituvastusele.

Valdo Randpere kommenteeris, et tema ei saa eelkõneleja loogikaga nõustuda. Tema hinnangul ei ole mõisteta, et kui inimesi nt kauplustes juba salvestatakse ja tuvastatakse, siis tuleks justkui jääda rahule, kui tuvastamine toimub ka väljaspool neid esile toodud asutusi. Ühtlasi tuleb märkida, et näotuvastust kui sellist, millest antud teemal räägitakse, kauplustes ja bensiinijaamades ei ole. Näotuvastuseks peetakse antud juhul seda, kui kaamerate salvestuse pealt on tehnoloogia abil võimalik automaatselt tuvastada konkreetseid isikuid. Kauplustes ja bensiinijaamades on kasutusel tavakaamerad, mis seda ei võimalda, vaid salvestavad video ning kuritegude puhul on sellisel viisil vaid videost tehtud pildi alusel

võimalik nt tunnistajate otsimine.

V. Randpere sõnas, et kui esimehe poolt pakutud kiirem eelnõu menetlemise tee ei sobi ning ministeerium soovib teha täiendavaid samme, võiks valitsus juba ise eelnõu algatada. Samuti tuleb silmas pida, et kaamerate kasutamise otsus on jätkuvalt siseministri käes, mitte Riigikogu teha ehk kui nüüd leitakse, et kaamerate kasutamine on siiski liiga oluline tööriist, et ka eelnõu menetluse ajal oleks võimalik kuritegusid ennetada ja tõhusamalt lahendada, võib siseminister teha vastava otsuse süsteemi uuesti kasutamiseks. Arvestades ka seda, et kaamerasüsteemi on juba enne teematõstatust pikemat aega kasutatud ilma selge õigusliku aluseta.

Varro Vooglaid kommenteeris, et siin tuleb teha üks väga kontseptuaalne eristus. Esiteks, kaubanduskeskuste ja bensiinijaamade puhul on tegemist privaatruumiga ehk eraõiguslike subjektide piiratud territooriumiga, mida valvatakse valvekaameratega ning kogutud andmed on seeläbi samuti piiratud mahus. Antud teemal räägitakse aga avalikust ruumist. See tähendab, et inimesel on tegelikult võimalik valida, kas ta läheb konkreetsesse kaubanduskeskusesse, kus teda kaameratega salvestatakse või läheb hoopis mõnda väiksemasse poodi, kus seda ei tehta. Inimesel ei ole aga võimalik valida, kas ta kasutab Eesti teid või mitte, kui soovib sõidukiga nt tööle liikuda. Selle avaliku ruumis osas koguvad avalik-õiguslikud jõustruktuurid andmeid palju suurel määral ja üleriigiliselt. Need on täiesti seega erinevad olukorrad.

Lisaks, on õige märkus, et näotuvastus antud juhul ei tähenda lihtsalt kaameratega salvestamist, kus inimese nägu on videosalvestusest nähtav. Näotuvastustehnoloogia kui selline hõlmab filmitud materjali töötlemist tehisintellekti abil, et võrrelda seda teise andmebaasi vastu ja tuvastada sarnasusi. Neid kahte asja ei tohi omavahel sassi ajada.

V. Vooglaid sõnas, et nõustub eelkõneleja osutusega, et kui minister soovib süsteemi kasutamise uuesti avada, siis saab minister seda teha. Samuti, kui soov on hoiduda kriitikast PPA-le, ongi võimalik see vastutus võtta enda peale. V. Vooglaid märkis, et tema hinnangul oleks see isegi parem lahendus, kui see, et nüüd kiireloomuliselt eelnõu Riigikokku saata ja eeldada selle menetlemiseks erakorralisi istungeid peale Riigikogu istungjärgu lõppu. On oluline veel märkida, et õiguskantsler osutas juba aasta aega tagasi, et selles küsimuses esineb õigusliku aluse osas probleeme. See näitab, et ministeeriumil ja PPA-l oli juba aasta aega võimalik vastavate muudatustega eelnõu ette valmistada ning ei ole kohane lähenemine lükata selle mure lahendamine nüüd sel viisil parlamendi peale.

Egert Belitšev sõnas seoses õiguskantsleri osutusega, et PPA on ka ise eelnevalt juhtinud tähelepanu sellele, et kogu videotõendite kogumise, salvestamise ja säilitamise süsteemi tuleks täpsustada ja õiguslikust vaatest paremaks teha. Samas on PPA praegu jätkuvalt seisukohal, et kõnealuse numbrituvastuskaamerate süsteemi kasutamiseks oli õiguslik alus olemas, kuigi see vajab täpsustamist. Kuna täna on selle süsteemi kasutamine peatatud, on just eeskätt selle õigusliku aluse täpsustamise küsimus vaja PPA hinnangul võimalikult kiiresti lahendada ning ülejäänud teemade jaoks võib võtta rohkem aega lahenduste leidmiseks.

Madis Timpson sõnas, et tema ettepanek oli eeskätt käsitleda numbrituvastuskaamerate õigusliku aluse teemat eraldi juba koostamisel olevast KorS-i VTK-st, kuna kõiki selles sisalduvaid probleemkohtasid praegu lahendada ei ole võimalik.

Esimees andis järgnevalt sõna JDM esindajale.

Illimar Pärnamägi sõnas, et JDM vaatest on kogu see teema reaalselt n-ö lahti rullunud. Sellistel juhtudel on palju kinni kommunikatsiooni taga ning tekib jooksvalt rohkem küsimusi ja arvamusi, kui on võimalik ära vastata. Seetõttu tundub mõistetav siseministri otsus peatada praegu numbrituvastuskaamerate kasutamine.

I. Pärnamägi märkis, et juriidilisest vaatest ei ole tegelikult kehtivas seaduses sätestatu osas nii suuri vaidlusi, kui võib tunduda, kuna KorS § 34 siiski annab aluse ja võimaluse kasutada jälgimisseadmestikku pildi salvestamiseks ja töötlemiseks. KorS mudeli kui sellise keskmes on oht ning eristatakse ohu ennetamist ja tõrjumist. Piir jooksebki sealt, et jälgimisseadmestikku on võimalik kasutada minimaalselt ohu väljaselgitamiseks. Seega tundub, et ka tänasel istungil toodud süütegude näidete osas, mida on võimalik tänu kaamerasüsteemile avastada ja menetleda, on olemas üksmeel, et sellistel juhtudel on igati mõistlik sellel alusel jälgimisseadmestiku võimalust kasutada. Vaidlus võib pigem tekkida ohtude ennetamise osas, mis on abstraktne ja hüpoteetiline olukord. Andmete töötlemise osas on piir tõmmatud sinna, et ohu ennetamiseks üldjuhul andmeid sel viisil ei koguta. Õiguskantsleri märgukiri tõi selle esile kui laiema probleemi, millega tuleb tegeleda. I. Pärnamägi sõnas, et ka ühisel avalikul istungil tõi JDM esile, et KorS-i § 34 ongi ajale jalgu jäänud ja vajab täiendavat reguleerimist, et ühiskond saaks täpse arusaama, kus ja millises mahus andmetöötlus toimub. Seadustehniline lahendus võiks olla üsna lihtne, lisades nt sõnastuses "ohu ennetamiseks", kuid see on juba pigem põhimõtteline ja poliitiline otsus.

I. Pärnamägi sõnas võimaliku menetluse tegevuskava osas, et kogu see protsess on praegu niivõrd kiire olnud, et JDM ei ole jõudnud seda ka majasiseselt veel väga põhjalikult arutada. Kindel on aga see, et JDM eelistatud variant oleks see, et Vabariigi Valitsus teeb ise tavapärase kooskõlastusringi ja kaasamise ära, mille minimaalne tähtaeg on kaks nädalat. Samas võtavad selle raames taustarutelud oma aja.

Igor Taro sõnas, et komisjoni esimehe poolt pakutud 2. juuni tähtaeg ettepanekute esitamise osas oleks tehtav sellisel juhul, kui tõesti võtta see numbrituvastuskaamerate õigusliku aluse küsimus eraldi kitsamalt lahendada. PPA on selleks valmis ning praegu noogutas ka JDM oma valmisoleku. Sellisel viisil jõuaks kitsama lahendusega eelnõu tõenäoliselt ka Riigikogus korraliste istungite raames teise lugemise läbida. Minister märkis, et siis on see Riigikogu juhatuse otsus, kas teha täiendavaid istungeid kolmanda lugemise tarvis. Kui protsess tehtaks läbi valitsuse nagu eelkõneleja ühe variandina esile tõi, muutuks menetluse ajagraafik totaalselt.

Varro Vooglaid kommenteeris, et sellise menetluse puhul on tema tungiv palve kaasata protsessi ja kooskõlastada see plaan ka AKI ja õiguskantsleriga, et neist mööda ei mindaks. Seda eriti olukorras, kus nende esindajad on avalikult öelnud, et süsteemi kasutus ei ole seni toimunud kooskõlas kehtiva seadusega ja ei ole piisavalt õiguslikku alust.

Valdo Randpere kommenteeris, et on selles küsimuses eelkõnelejaga nõus, kuna see on tegelikult koht, millest kogu probleemi tõstatatus alguse sai. Kui AKI ja õiguskantsleri muresid ei kaasata, siis võivad ka uue lahenduse puhul probleemid püsida.

V. Randpere märkis lisaks, et kui nüüd on eesmärk teha võimalikult kitsas lahendus konkreetse küsimuse lahendamiseks, siis tuleb märkida, et tegelikult on alati võimalik lisada see muudatusettepanekuna mõnele teisele juba menetluses olevale eelnõule. Kuigi see ei ole täiesti kriitikavaba menetlusviis, võib seda kiireloomulise ja olulise asja puhul ning hea ja kindla lahenduse olemasolul teha.

Heljo Pikhof kommenteeris, et AKI ja õiguskantsleri esindajad võiks kutsuda ka õiguskomisjoni kohapeale, kui kõnealune eelnõu siia jõuab.

Madis Timpson avaldas lootust, et istungil täpsustatud tegevuskava kohaselt jõuavad kitsama lahenduse näol ettepanekud 2. juuniks komisjoni ning kinnitas, et komisjoni poolt on valmisolek vastav eelnõu algatada ja menetleda.

2. Kollektiivne pöördumine "Petitsioon uimastitarvitamise eest määratavate karistuste

leevendamiseks" arutelu

Mart Kalvet tutvustas kollektiivse pöördumise algatajate esindajana pöördumise sisu, eesmärgi ja põhjendusi (*Lisa 2*), sh allakirjutanute ettepanekuid leevendamaks praegu kehtivaid ebaõiglaseid ja ebaproportsionaalseid karistusi uimastite isiklikuks tarbeks omamise ja tarvitamise eest:

1. Kaaluda, et narkootilise või psühhotroopse aine arsti ettekirjutuseta tarvitamise või väikeses koguses ebaseadusliku valmistamise, omandamise või valdamise eest ei oleks võimalik võtta isikult vabadust, ehk karistusena ei oleks võimalik määrata aresti.
2. Kaaluda, et narkootilise või psühhotroopse aine arsti ettekirjutuseta tarvitamise või väikeses koguses ebaseadusliku valmistamise, omandamise või valdamise eest määratav rahaline karistus oleks väiksem kui senine 300 trahviühikut, ja et võimalik maksimaalne rahatrahvi suurus ei ületaks praegu kehtivat maksimaalset võimalikku trahvisummat (kuni 1200 eurot).
3. Kaaluda aine tarvitamise kui üldse kõige vähem ohtlikuma teo süüteo koosseisust välja arvamist või sellele eraldi leebema koosseisu loomist.

Madis Timpson andis kommenteerimiseks sõna PPA Põhja prefektuuri esindajale.

Rait Pikaro sõnas, et teema tõstatamine annab hea võimaluse arutleda selle üldise küsimuse üle. Ta tõi esile, et vaadates statistikat, ollakse pöördumises kirjeldatud ajast tegelikult juba ees ning olulised sammud on selle küsimuse osas juba enne petitsiooni tehtud. Kui ettepanek on vähendada aresti kasutamist karistusena ning narkootilisi aineid tarvitavaid või sõltuvusprobleemidega inimesi üldiselt vähem karistada, siis on see juba mitu aastat politsei suund olnud. Näiteks, vaadates eelmise aasta statistikat, esines umbes 2000 narkoväärtegu ning nendest vaid 1% sai karistuse aresti näol. Ülejäänud väärtegade puhul määrati teisi karistusmeetodeid või kasutati hoopis sotsiaalprogrammidesse suunamise võimalust.

R. Pikaro märkis, et sõltuvusprobleemidega inimeste puhul on seega teised sobivamad meetmed olemas ning kindlasti on ravi ja tugimeetmete võimaluste suurendamine ka PPA ühine huvi. Samas ollakse seisukohal, et keeld kui selline võiks siiski säilida, kuna see annab ka üldisema sõnumi ühiskonnale uimastitarvitamisesse suhtumise osas.

R. Pikaro tõi veel esile, et kui rahatrahvi maksimumsumma on umbes kuni 2000 eurot, määrati eelmisel aastal trahve keskmiselt umbes 250 euro ulatuses. See näitab, et määratav trahvisumma sõltub igakordselt kaalutlustest ja trahvisummade määramisel võetakse arvesse konkreetse juhtumi asjaolusid. Seeläbi arvestatakse ja kaalutletakse kindlasti ka leebema lähenemise vajadust nt raskes olukorras inimestele või noortele jne.

Eelnevast lähtuvalt ei leia ta, et oleks vajalik oluline suunamuutus. Kui rääkida konkreetsemalt sõltuvusprobleemidega inimestest, siis tuleb nõustuda, et on oluline suunata energiat abi- ja tugiprogrammide parandamisesse ning üheks oluliseks teemaks PPA jaoks on ka ennetustegevused noorte osas.

Mart Kalvet kommenteeris, et seda tendentsi vähem karistada on märgatud ning seda tervitatakse. Seda enam aga nähakse põhjust ka seaduste kaasajastamiseks, kui need ei täida enam oma eesmärgi ning on praktikas rakendamisel kontraproduktiivsed.

Madis Timpson andis kommenteerimiseks sõna Sotsiaalministeeriumi (SOM) esindajale.

Kristiin Mikko sõnas, et SOM saab teemat kommenteerida eeskätt tervise vaatest. SOM nõustub, et eelkõige tuleb raskes olukorras inimesi suunata tugiteenustele, kuid tuleb märkida, et praegu puuduvad piisavad vajalikud teenused ning kärbeta valguses ei näe ministeerium ka võimalust tulevikus neid juurde luua. Seega, kui karistusi leevendada, on oluline silmas pidada, et riigil ei ole praegu piisavalt alternatiivseid lahendusi pakkuda ning see ei tundu hetkel õige. Selliseid muudatusi võiks kaaluda juhul, kui oleks võimalik inimesi alternatiivina suunata olemasolevatele tugiteenustele.

K. Mikko rõhutas veel pöördumises toodud ettepanekute osas, et kui karistusi leevendatakse

lisaks tarvitamisele ka narkootiliste ainete valmistamise osas, nähakse siin siiski suurt ohtu rahvatervisele.

Madis Timpson andis kommenteerimiseks sõna Justiits- ja Digiministeeriumi (JDM) esindajale.

Krister Tüllinen jätkas PPA esindaja sõnavõttus esile toodud väärteotrahvide teemat, märkides, et trahviühik on nüüd tõusnud nelja pealt kaheksa peale. Reaalselt määratud trahvid ei ole nii palju tõusnud, arvestades, et käesoleva aasta senise statistika kohaselt on aine tarvitamise eest määratav keskmine rahatrahv umbes 365 eurot. Samas tuleb märkida, et kuigi politsei menetluspraktika on karistuste määramisel erinev, siis narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse (NPALS) normi enda koosseis ei näe karistuse osas ette erisusi alaealistele, noortele ega sõltlastele. Tõsi on see, et aastast umbes 2000 registreeritud väärteo puhul lahendatakse enamus rahalise karistusega ning aresti määratakse vaid üksikute juhudel.

K. Tüllinen sõnas, et kuigi väärteokoosseisud ei ole otseselt JDM vastutusala, siis karistusnormide vaatest võib öelda, et karistusnormide karmistamine või isegi leevendamine ei mõjuta niivõrd oluliselt ainete tarvitamist ühiskonnas. Seda on hinnanud ning sellisele järeldusele on jõudnud ka Euroopa Liidu Uimastiamet (EUDA), põhinedes analüüsile nende riikide osas, kes on oma uimastipoliitikat ja sel viisil karistusi muutnud. Seetõttu ei saa ehk nõustuda selle osutusega, et karistusnormide muutmisel saab olla suur negatiivne või positiivne mõju rahvatervisele.

Ta tõi esile, et narkopoliitika tööühmas on kokkulepitud, et Siseministeerium teeb käesoleval aastal narkoväärtegude analüüsi. Selle raames on ka kaalumisel küsimus, mis reaalselt määratud trahvidega saab. Näiteks, kui väärteotrahvid jäävad maksmata, läheb see edasi kohtutäiturile ja kui ka seeläbi jääb trahv maksmata, läheb see uuesti kohtule, kes määrab asenduskaristuse, nt üldkasuliku töö ning kui ka see jääb täitmata, on võimalus määrata asendusarest. Arvestades, et sellised trahvid jäävad reeglina maksmata, tekitab kogu järgnev protsess riigile märkimisväärset halduskoormust.

K. Tüllinen sõnas kokkuvõtvalt, et nende koosseisude puhul, mille teo toimepanemine on suuresti seotud isiku tervisliku seisundiga, on praktikas näha, et leebem karistusõiguslik sekkumine ja alternatiivide rakendamine annab tuleviku retsidiivsuse vaatest paremaid tulemusi.

Mart Kalvet kommenteeris SOM esindaja sõnavõttu, et on selle üldisema pildiga tuttav, kuid leiab, et riigi suutmatust täita endale võetud kohustusi ühes valdkonnas ehk antud juhul rahastada ennetustegevusi ja tugiteenuseid, ei ole mõistlik põhjendus teistes valdkondades puudujääkide lahendamata jätmiseks. See võib olla fiskaalselt arusaadav, kuid mitte moraalselt õigustatud ning probleemkohtadele tuleks lahendused leida.

M. Kalvet lisas eelkõnelejale, et karistamisega kaasnevad soovimatud mõjud, sh sekkumise kulukus ja mõjud rahvatervisele on suuremad, kui karistuste leevendamisest tuleneda võivad potentsiaalsed kahjud. Ta rõhutas, et uimastisõltuvushäire on eelkõige õppimishäire ja need on eriti resistentsed karistustele.

Rait Pikaro kommenteeris, et antud teemal peaks siiski täpselt määratlema sihtgruppe ja valdkondi, millest räägitakse. On meelevaldne väita, et väärteotrahvid on määratud eranditult sõltuvusprobleemidega inimestele. Tegelikult on politseis olemas praktika, et kui inimesel esinevad tõsised sõltuvusprobleemid, siis suunatakse need inimesed esmalt siiski sotsiaalprogrammidesse, kui nad sellega nõus on. Leidub ka inimesi, kes sõnaselgelt ei soovi sellistesse pakutavatesse programmidesse minna, kuid läbi politsei sekkumise on võimalik inimesi mõjutada. Selline lähenemine on kindlasti vähendanud nende inimeste arvu, kes tõsiste terviseprobleemide tõttu satuvad kokku hoopis politseiga. R. Pikaro sõnas, et PPA

seisukohalt on endiselt see kohane meede anda sõnum, et tegemist on Eestis siiski seadusvastase tegevusega.

Madis Timpson andis kommenteerimiseks sõna Riigiprokuratuuri esindajale.

Raigo Aas sõnas, et kõnealune pöördumine on seotud eeskätt väärteomenetlusega, millega Riigiprokuratuur kokku ei puutu, kuivõrd prokuratuur tegeleb kriminaalmenetlusega. Samas võib antud teemal esile tuua, et Eestis on nii kriminaalmenetluse kui ka väärteomenetluse regulatsioon võrdlemisi liberaalne ehk annab siiski võimaluse erinevate alternatiivide kasutamiseks nii karistamise kui ka sekkumise näol. Ka nendel juhtudel, kus narkootiliste ainete tarvitajad satuvad kriminaalmenetluse alla, otsitakse eeskätt viise kriminaalmenetluse lõpetamiseks sobiva alternatiiviga, mitte kohtuotsusega. Viimaste aastate jooksul on tehtud muudatusi selles suunas.

Samuti saab laiema võrdlusena esile tuua asjaolu, et Eesti naaberriikides on regulatsioonid jätkuvalt palju rangemad ja karistused karmimad. Näiteks Soomes ja Lätis on endiselt võimalik inimesi narkootikumide tarvitamise eest kriminaalkorras karistada.

Madis Timpson andis sõna Siseministeeriumi (SIM) esindajale ning uuris, millal võiks eelnevalt mainitud SIM-i narkoväärtegude analüüs valmida.

Ain Peil sõnas, et laiemas plaanis ollakse nende pöördumises esitatud ettepanekutega juba varasemalt tuttavad ning neid on eelnevalt sel teemal üle vaadatud. Suuresti nõustub SIM eelnevalt kõlanud PPA, SOM-i ja prokuratuuri esindajate seisukohtadega. Ta selgitas koostatava analüüsi osas, et täna on väärttegude menetluspraktika analüüsi esimene etapp läbitud, kuid üks osa seisab veel ees ning eesmärk on saada analüüs valmis järgmise aasta narkopoliitika vahehindamiseks. Sel juhul saab asju vaadata koosmõjus ning hinnata järgmisel aastal põhjalikumalt ka karistuspoliitika muudatuste vajadust.

A. Peil märkis, et tänane seadusandlik olukord ei vaja SIM hinnangul muutmist. On oluline, et politseile jäävad vajalikud menetluslikud tööriistad teatud olukordade lahendamiseks ning on palju uuringuid, mis näitavad, et karistustel ja keeldudel on oma mõju hoiakute ja inimeste käitumise kujundamisel. Ühtlasi on mitmete riikide puhul näha tendentsi, et karistusi muudetakse hoopis karmimaks, kuna politseilt teatud tööriistade äravõtmine on muutnud üldist olukorda kehvemaks ning peale selliste muudatuste tegemist on keeruline olukorda tagasi muuta.

Madis Timpson andis kommenteerimiseks sõna Tervise Arengu Instituudi (TAI) esindajale.

Aljona Kurbatova sõnas, et on õige märkida, et karistamine ei ole kõige tõhusam meede. Vajalikud on eeskätt tugiteenused ja võrgustik, millesse Eesti riik ei ole seni piisavalt investeerinud, et vajalikud võimalused oleksid olemas. Siinkohal ei saa rääkida ka ainult sõltuvusest ja ravist, vaid inimeste toetamisest enne, kui ainete tarvitamine muutub probleemiks.

A. Kurbatova rõhutas, et oluline on silmas pidada ka võrdse kohtlemise printsiipi. Nimelt on täna üheks probleemiks see, et teatud ained omavad niivõrd tugevat toimet, et juba väga väike kogus võib olla inimesele omaks tarbeks vajalik päevane kogus, kuid ametlikult loetakse seda selle aine puhul ülisuureks koguseks. Need inimesed vajavad reeglina rohkem abi ja ravi, kuid neid jääks süsteem jätkuvalt karistama, isegi pöördumises toodud ettepanekute vaatest. Siinkohal tekib väärtuste konflikt ehk miks karistatakse vähem neid inimesi, kes suudavad veel ise toime tulla ning rohkem neid, kes tegelikult vajavad palju rohkem tuge.

Valdo Randpere sõnas, et hiljuti tuli esile üks juhtum, kus inimene mõisteti tapmises õigeaks, kuna ta pani teo toime deliiriumiseisundis, mis oli põhimõtteliselt võrreldav ainete tarvitamisest tuleneva seisundiga. Ta küsis, kas ka selles osas on kaalutud karistusi üle

vaadata või oma tegudest arusaamise võimetust kui süüdimatuse kriteeriumit seoses narkootiliste ainete tarvitamisega senisest vähem arvestada.

Mart Kalvet kommenteeris, et tema teadmiste kohaselt ei ole deliirium ja joove meditsiiniliselt samad seisundid. Deliirium on ohtlik meditsiiniline seisund, samal ajal kui joove on muutunud teadvuse seisund.

Krister Tüllinen selgitas, et siiani on neid deliiriumiseisundis inimesi käsitletud süüdimatuna ning eeskätt suunatud psühhiaatrilisele sundravile. Tuleb märkida, et nende inimeste puhul, kes on sattunud ravile uimastite või sõltuvusainete tõttu, on täheldatav, et nende sundravi põhjus kaob oluliselt kiiremini, sest pikk viibimine kaines ja kontrollitud keskkonnas vähendab oluliselt sundravi vajadust. Sellest tulenevalt on tõenäoliselt tekkinud ühiskonnas ebaõigluse küsimus, kas inimene, kes on ainete tõttu oma tervist rikkunud ja deliiriumiseisundis kuriteo toime pannud, peaks jääma karistamata. Siiani on selliseid juhtumeid nii käsitletud. K. Tüllinen sõnas, et ei näe selle teematõstatuse puhul otsest seost konkreetse pöördumisega.

Valdo Randpere märkis, et talle jäi mulje, justkui JDM seisukoht pöördumise osas erineks istungil kõlanud PPA, SOM-i ja prokuratuuri seisukohtadest. Ta palus täpsustada, kas JDM hinnangul tuleks nende pöördumises esitatud ettepanekute osas praegu midagi ette võtta või jätkata senise praktikaga.

Krister Tüllinen selgitas, et tema ülesanne ja roll oli siin pigem kirjeldada olukorda ja selle taustaandmeid. JDM leiab, et senise praktikaga saab küll edasi minna, kuid kui otsustatakse teha muudatusi, on oluline märkida, et antud juhul ei räägita muudatusettepanekute puhul kuidagi narkootiliste ainete legaliseerimisest, vaid karistusnormide muutmisest. Mõjuanalüüsides teiste riikide praktika osas on näha, et karistusnormide muutmine ei anna kuidagi ühiskonnale signaali, et uimastite tarvitamine on nüüd aktsepteeritav ega mõjuta oluliselt ainete tarvitamist ühiskonnas. Seega, tehes neid muudatusi karistusnormide osas, ei muutuks ühiskonnas ainete tarvitamise osas suure tõenäosusega mitte midagi.

Stig Råsta küsis, kas petitsioon hõlmab kõiki narkootilisi aineid või on need kuidagi klassifitseeritud ka n-ö pehmemateks või kangemateks. Ta küsis sellest lähtuvalt lisaks, kas kunagi on kaalutud võimalust klassifitseerida aineid karistusseadustiku silmis erinevalt ja muuta seeläbi karistusi kuidagi liigiti leebemaks.

Mart Kalvet sõnas, et loodetavasti on kõik üksmeelel, et Eesti riik ei teinud 23 aastat tagasi kõikide uimastite tarvitamise ja väikeses koguses omamise dekriminaliseerimise näol viga ning tegu oli pigem julge ja hädavajaliku sammuga. Ta on nõus, et mõnede uimastite diferentseerimist võiks kaaluda, nagu soovitas ka JDM eelmise aasta poliitikadokument – see võib olla mõistlik samm. Kahjuks ei ole see aga hetkel nende petitsioonis käsitletav teema.

M. Kalvet rõhutas, et tema hinnangul on ilmne, et üledoosikriis ja muud uimastiprobleemid Eesti ühiskonnas ei tulene justkui leebetest karistustest, vaid tõendatult toimivate kahjude vähendamise, ennetus- ja sõltuvusravi ning tugiteenuste nappusest või puudumisest ning alarahastatusest. Seega leiavad pöördumisele allakirjutanud, et seda suunda, mille Eesti riik 23 aastat tagasi valis ja mis on end tõhusana tõendanud, tuleks jätkata. Karistuste karmistamata jätmist või nende leevendamist tuleks jätkuvalt kaaluda, sest isegi kui see toimub väikeste sammudega, liigutakse seeläbi õiges suunas ja seda progressi ei tohiks pärssida.

Krister Tüllinen selgitaks lisaks, et petitsioon puudutab väärteokoosseise ning sellist ainetepõhist diferentseerimist ei nähta ette ei väärteokoosseisude ega ka karistusseadustiku normide puhul. Tuleb rõhutada, et väärteokoosseisud ei hõlma kuidagi ainete levitamist, kuna isegi väikeste koguste levitamine, sõltumata ainest, on endiselt kuritegu.

Aljona Kurbatova kommenteeris, et petitsioon hõlmab kõiki aineid. Ta rõhutas, et kui jätkata rangemat karistamist nende ainete omamise eest, mis on tugevatoimelised, nt sünteetilised opioidid nagu nitaseenid, mis praegu põhjustavad kõige rohkem surmajuhtumeid, siis karistatakse jätkuvalt just kõige haavatavamad sihtrühma ehk inimesi, kes vajaksid hoopis kiiremat ligipääsu tugiteenustele ja ei suuda määratavaid trahve maksta. Nende inimeste käitumise kahju nende enda tervisele ja lähedastele on palju suurem, kui nt nende inimeste puhul, kes paar korda aastas tarbivad kanepit.

A. Kurbatova sõnas, et eelnevast lähtuvalt tuleks diferentseerimisse väga ettevaatlikult suhtuda. On oluline silmas pidada, et aine tugevatoimelisus ei tähenda, et seda tarvitanud inimene peaks olema rangemalt karistatud kui inimene, kes tarvitab vähem tugevamaid aineid.

Mart Kalvet tänas eelkõnelejat viimase kommentaari eest ning sõnas, et on sellega täiesti nõus. Ta tõi esile, et algselt kaalusid petitsiooni algatajad pöördumises ka diferentseerimise teema käsitlemist, kuid leiti, et Eesti poliitika ei ole praegu valmis nn eeliskohtlema või pakkuma paremaid teenuseid nendele inimestele, kelle uimastiprobleemid on kõige suuremad, nt sünteetiliste opioidide sõltlastele, kuigi vajadus on selleks olemas, sest nende sõltlaste abivajadused on suuremad.

Rait Pikaro kommenteeris praktika poolest, et kuritegude osas tegelikult tehakse erinevate ainete puhul siiski erisusi. Eestis on regulatsioon selles osas selge, et kui aine kogus võib mõjutada üle 10 inimese, käsitletakse seda suure koguse ainena. Kuid vaadates ka kohtupraktikat ja määratud karistusi, tehakse siiski vahet, arvestades, kui suurt ohtu aine ja inimene kujutab. R. Pikaro märkis, et praktikas ongi siinkohal mõistlik eristada tarvitajat ja sõltuvusprobleemidega inimesi ning neid, kes on tõendatud ainete levitajad.

Anti Haugas avaldas arvamust, et kui ta lähtub sellest, kuidas ta täna oma lapsi kasvatab, siis kui tulevikus peaks tema enda laps sellisele teele sattuma, siis kindlasti oleks tema soov see, et ka riik teda karistamise asemel eeskätt aitaks ja toetaks. Samuti on praktikas näha, et rahatrahv noort inimest ümber ei õpeta ning seetõttu ei näe ta, et rahatrahvi suurus oleks efektiivne meede, millega uimastite tarvitamist ühiskonnas ennetada või vähendada, eriti inimeste puhul, kes tarvitavad väikeses koguses omaks tarbeks. A. Haugas sõnas, et tema hinnangul on karistuste leevendamise puhul küsimus siiski pigem signaalis, mida sellega ühiskonnale antakse, kuigi uimastite tarvitamise osas ei pruugi muudatustel märgilist mõju olla.

Krister Tüllinen sõnas, et kehtiva korra puhul on olulise mõjuna veel märkida seda, et väärtetrahvid jäävad registrisse ning see võib noorte inimeste puhul tulevikus probleeme tekitada ning sulgeda palju uksi, eriti nt kaitsevääteenistuse või sisejulgeolekus töötamise osas. See märke ei pruugi neid võimalusi täielikult välistada, kuid kindlasti ei käsitleta seda kuidagi positiivsena.

Rait Pikaro tõi noortega tegelemise osas välja, et selleks on olemas ennetusprogramm „Puhas tulevik“, kuhu on võimalik suunata noori esmakordseid tarvitajaid, eeskätt alaealisi, ilma, et neile jääks mingi märk külge. Nende noorte puhul, kes on juba karistada saanud, tõenäoliselt esmased leebemad lähenemised ei õnnestunud.

Ta märkis veel, et lapsevanema vaatest ja ka riigi puhul ollakse tihti mõttemaailmas pigem tagajärjes kinni, kuid tema hinnangul on eeskätt oluline keskenduda just ennetuse poolele. Kui uimastite tarvitamine on juba toimunud ja noor sinna maailma satub, siis on tegelikult kõige olulisem ehk ennetus juba ebaõnnestunud. Seega tuleks eeskätt tähelepanu pöörata sellele, kuidas lapsi kaitsta ja hoida neid sellele teele sattumast, tõstes selleks teadlikkust uimastite ohtude kohta.

Madis Timpson tänas kollektiivse pöördumise esitajaid ning kõiki teisi istungil osalenuid arutelu eest. Esimees sõnas, et komisjonil on mitu menetluslikku varianti kollektiivsele

pöördumisele vastamise osas ning tegi ettepaneku, et selle menetlusliku otsuse võiks teha järgneval komisjoni istungil, kui on olnud rohkem aega teema osas seisukohta kujundada.

3. Info ja muud küsimused

Muid küsimusi ei arutatud.

(allkirjastatud digitaalselt)
Madis Timpson
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Selena Eenmaa
protokollija